

УДК 316.324.8:141.7+159.923.2

Щубелка Наталія Володимирівна
к. філос. н., доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)

АВТОНОМІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

JEL classification: D830; Z000

Визначальною ознакою інформаційного суспільства є формування єдиного інформаційного простору як єдиної телекомунікаційної інфраструктури соціуму, в якій інтегровані засоби зв'язку, комунікацій та інформаційні запаси. Створена інфраструктура гарантує появу нових можливостей для виробництва, поширення та пошуку інформації, що створює умови для динамічного соціального розвитку. Зростання інформаційного поля культури спричиняє кризу традиційних культурних цінностей: втрачають актуальність звичні соціальні норми, з'являються нові моделі поведінки, форми комунікацій, життєві пріоритети. За умови появи чисельних нових символів та знаків, з коротким часом їх адаптації до існуючої соціальної моделі, культура по відношенню до людини набуває травматичного характеру. Людина втрачає як онтологічну, так і моральну основу власного буття, що впливає на її духовно-моральний світ, ускладнює процеси самоідентифікації, саморегуляції і самооцінки. Особистість відчуває себе нездатною протистояти будь-яким зовнішнім впливам, співвідносити себе з навколишнім середовищем, критично мислити і бути незалежною, що обмежує її можливість розвиватися автономно і, таким чином, зберігати індивідуальність.

Сучасна система пізнання сформувалася під впливом постійного та неупорядкованого потоку інформації. Як наслідок, відбувається поверхневе розуміння отриманої інформації та зниження реакції на агресивне інформаційне середовище. Так формується новий тип чуттєвості, ознаками якого є притуплене відношення до існуючого перебігу подій. В сучасній культурі «екран понять» не має логічної структури, а представляє собою хаотичну реальність. М. Маклюен, Д. Белл, П. Бурдье наголошували, що велика кількість інформації та неспроможність людського мозку оволодіти чисельним арсеналом фактів і понять сприяє тому, що під загрозою є логічне та аналітичне мислення як здатність людини. Причому за цих умов вплив системи освіти на формування когнітивного стилю людини знижується. Сучасні психологи та педагоги наголошують на низькому рівні критичного мислення у дітей та молоді. Людська свідомість в умовах динамічного приросту інформації не встигає утворювати логічні зв'язки. Отримана інформація швидко забувається, звільняючи місце новій. Поняття «інформація» має тісний зв'язок

з поняттям «знання», проте інформація не тотожна знанню. Інформація як відчужене знання, що існує у форматі, наприклад, статті чи винаходу, товару чи послуги, заповнює освітній простір людини. Інформація стає знанням, коли людина її засвоїла.

У 2005 році ЮНЕСКО підготувала Всесвітню доповідь 2005 «На шляху до суспільства знання», в якій зверталася увага на те, що можливості й ресурси глобальної інформатизації лише частково задіяні в процесі продукування і поширення знань. Значна їх частина сприяє поширенню явищ, які взагалі не мають зв'язку з суспільством знань: сумнівного змісту інтернетівські «чати», «шопінги», тощо. Таким чином, збільшення обсягу інформації не гарантує приросту знань.

Активні трансформації сучасного соціуму актуалізують проблему особистісної автономії. Визначальною ознакою людини, яка характеризує особистість в контексті її життєдіяльності, є автономність. Сьогодні особистісна автономія людини трактується як ідеальна основа для формування індивідуальності на підґрунті свободи та незалежного вибору форм діяльності, способу життя, на основі власної ціннісної шкали. Особистісна автономія виражається у здатності людини керуватися совістю, діяти відповідно до власних переконань та цінностей, готовності брати на себе відповідальність за прийняті рішення [1].

Про цінність особистої автономії та індивідуальної неповторності писав І. Кант. Для Канта автономія виражається у свободі індивіда від зовнішніх обмежень: примусу, насильства, різних форм погроз та маніпуляцій; в діях що були наслідком його вибору; в діях вільних від зумовленості внутрішніми чинниками, які б впливали на його вибір через пристрасті, упередження; в можливості для індивіда керуватися у своєму виборі власним розумом, відповідно до універсальних принципів. Важливим у плані захисту особистої автономії стало положення Канта про автономію моралі, яка є передумовою вільного самовизначення особистості. Кант констатував, що всі люди є рівними у своїй здатності до автономії. На думку філософа, саме автономна воля є основою особистої гідності людини [2].

Збереження автономної саморегуляції обумовлено необхідністю самовизначення особистості в соціумі, усвідомленим вибором, незалежністю від зовнішніх сил, які диктують правила та суперечать власним інтересам та цінностям. Про загрози для розвитку критичної самосвідомості в умовах сучасної культури говорять Г. Маркузе, М. Хоркхаймер і Т. Адорно. Теоретики наголошують на соціальній індиферентності, конформізмі, моральній й духовній деградації сучасної людини, яка яскраво проявлялася в умовах НТР. В умовах динамічного інформаційного середовища людина втрачає притаманне їй критичне мислення і зберігає лише вимір, який відповідає стремлінням її споживацької свідомості. Розвиток інформаційних технологій, що забезпечують та визначають характер зберігання і поширення інформації впливає на образ та стиль мислення людини. Про вплив інформаційних технологій на формування особистості свідчать дослідження в галузі комунікативістики та антропології (Дж. Гербнер, Г. Маклюен).

Сьогодні все виразнішою стає ідея щодо формування нової інформаційної культури. Феномен інформаційної культури досліджують філософія, культурологія, соціологія, психологія, педагогіка. Перші дослідження даного феномену були зроблені в контексті досліджень механізмів формування інформаційної цивілізації [1; 3; 4].

Отже, автономія особистості є визначальною цінністю інформаційного суспільства, що характеризується руйнуванням соціальних зв'язків та масштабною масовізацією. Втрата людиною автономії є загрозою для розвитку культури. Інформаційне суспільство актуалізує процеси формування нової інформаційної культури. Інформаційна культура як складова базисної культури особистості є системною характеристикою людини. Інформаційна культура особистості не обмежується простим вмінням працювати з прикладним програмним забезпеченням чи вмінням програмувати. Складовими інформаційної культури є розуміння людиною природи інформаційних процесів, інформаційна рефлексія, ціннісна сфера та особистісна автономія. Інформаційна культура може мінімізувати ризики для особистісної автономії як фундаментальної якості людини, що забезпечує її саморозвиток та процеси соціалізації.

Література

1. Иноземцев В. Л. *Современное постиндустриальное общество : природа, противоречия, перспективы*. Москва : Логос, 2000. 302 с.
2. Кант И. *Сочинения в 6 т. / под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гульги, Т. И. Ойзермана*. Москва : Мысль, 1965. Т. 4. Ч. 1. 544 с.

3. Маркузе Г. *Эрос и цивилизация. Одномерный человек : исследование идеологии развитого индустриального общества.* Москва : АСТ, 2003. С. 251–515.

4. Тоффлер Э. *Шок будущего* / Пер. с англ. Е. Руднева, Л. Бурмистрова, К. Бурмистров и др.; науч. ред. П. С. Гуревич. Москва : АСТ, 2002. 557 с.

